

ЛІТУРГІЙНО-ОБРЯДОВІ ПРАКТИКИ ГКЦ, ПРОПАГОВАНІ ЄПИСКОПОМ СТАНІСЛАВІВСЬКИМ ГРИГОРІЄМ ХОМИШИНИМ

Андрухів Іван,

аспірант історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
e-mail: andrukhiv.gon@i.ua

Науковий керівник: **Бистрицька Елла,**

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії та
релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Початок ХХ ст. став особливим періодом в історії розвитку обрядово-літургійної ідентичності українського греко-католицизму, котрий засвідчив поглиблення синтезу вселенських та помісно-національних засад в його культово-обрядовій парадигмі. Одним із найяскравіших представників українського греко-католицизму ХХ ст. є, безперечно, єпископ Станіславський (Івано-Франківський) ГКЦ Григорій Хомишин. Його науково-богословська діяльність у вітчизняному богослов'ї і релігієзнавстві ще малодосліджена, хоча загальновідомим є внесок цього архиєрея у становлення літургійно-обрядових практик – засад культово-обрядової парадигми української греко-католицької богословської науки і духовності, і який своїм мучеництвом засвідчив вірність їм та Христовій Церкві [1, с. 103].

Численні богословські твори, пастирські послання та місійні науки єпископа свідчать про католицькість його духовності, яка тісно переплетена з українською історичною духовно-літургійною традицією. Це знаходить своє вираження, зокрема, у різноманітних набожностях і практиках, які існують і залишаються в УГКЦ джерелом благодаті й освячення для віруючих. Владика Григорій заохочував як духовенство, так і всіх вірних, до різноманітних набожностей, які сприяли освяченню їхніх душ і оживленню духовного життя. Часті закиди того часу, які зустрічаються і сьогодні, що ці набожності (наприклад, до Серця Христового, Пресвятої Євхаристії, Богородиці тощо) є типово латинськими, на нашу думку, є необґрунтованими. Адже вони мають свої відповідні характеристики і особливості як в українському, так і в східному обряді загалом, а також власний генезис. Так, всі набожності на честь Пресвятої Диви Марії розвивалися в Східній Церкві з перших століть поширення християнства, а лише пізніше – в Західній Церкві. Аналогічно

культ Пресвятої Євхаристії походить здебільшого із християнських громад Сходу, а не з Заходу [1, с. 104].

Митрополит Галицький Андрей Шептицький поділяв погляди єпископа Григорія на ці набожності, зокрема на культ Серця Христового. Тому під час Львівського Архиєпархіального Собору в 1940 р. було прийнято декрет про запровадження в ГКЦ культу Пресвятого Серця Христового, який символізував безконечну любов Ісуса Христа до людей – джерело скарбів та безцінних дарів для всіх християн: «...любов Христа–Чоловіка супроти людей мусіла ставатись щораз виразнішим предметом християнського культу. А що абстрактні, відірвані предмети, коли представлені образом, що підпадає під змисли, стаються для людей доступнішими, конкретнішими, реальнішими, а через те і ліпше зрозумілими, то почитання людської любови до Христа, а з нею і цілого внутрішнього, духовного життя Христа придбало у вселенській Церкві вид почитання Христового Серця, як символу любови». Саме тому владики Григорій цілком слушно вбачав у культурі Серця Христового джерело духовного облагородження людини і ошасливлення її через внутрішню реформу осередку любові в людині – її серця шляхом перейняття духом цієї набожності та наслідування любові Христа, серце якого є скарбницею всяких чеснот, яких людина потребує, а найперше – священники. Культ Серця Христового, на переконання владики, є джерелом правдивої духовної життєвої допомоги, оскільки він здатен заспокоїти і втихомирити «біль серця українського народу», котрий століттями прагне волі. І не випадково цей культ українського греко-католицизму зазнавав жорстоких заборон з боку російського православ'я під час окупації Галичини в роки Першої світової війни. Послідовна позиція архиєрея в питанні культу Серця Христового стала яскравим свідченням його східної католицькості щодо літургійно-обрядової практики. Вона суголосна тодішній та відповідає сьогоднішній позиції Католицької Церкви щодо цього культу. Свого часу папа Іван Павло II згідно наголошував, що підставою і засадою культу Серця Христового є любов й самопожертва Ісуса за людей, адже «...у любові, джерелом якої є серце Христове, криється надія на майбутнє світу. Христос є Відкупитель світу: «Його ранами ми вилікувані» (Іс.53:5) [1, с. 105].

Ціла низка католицьких набожностей, духовних та літургійних практик прослави Бога, поширюваних єпископом Григорієм Хомишиним, не лише збереглися до сьогодні, але й стали невід'ємною складовою літургійного обряду УГКЦ. Вони набули в українському греко-католицизмі помісних, типово східних форм й духовно-богословського тлумачення і є дієвим чинником й невід'ємним атрибутом духовності та побожності, які відігравали особливу роль для вірних ГКЦ в часи комуністичного підпілля. До них належать вервечки, хресна дорога, культ Пресвятого

Серця Христового та Христа-Царя, молебні, акафісти і дев'ятниці, в тому числі й до українських святих (наприклад, вшанування святого священномученика Йосафата впродовж листопада, Пресвятого Серця Христового в першу п'ятницю місяця й протягом червня та Пресвятої Богородиці в першу суботу місяця та впродовж травня, відправлення молебнів до святого Йосифа впродовж жовтня). Слід зауважити, що значна частина із цих практик, наприклад хресна дорога, молебні, набули поширення та вжитку навіть в українських православних парафіях, зокрема в Західній Україні, а типово католицька форма возвеличення Бога та вшанування святих – благальна пісня – літанія, наприклад, у так званої «суплікації» – відправі, в якій в особливий спосіб вшанується Пресвята Євхаристія [2, с. 1342].

Єпископ Григорій Хомишин був авторитетним пастирем для своїх вірних і духовенства. Його душпастирським гаслом було: «Хто сам не горить, не може запалити інших» [3, с. 122]. Тому у своїй священничій діяльності він керувався принципами відданості обов'язку, жертвовності задля блага віруючих, гідності і безмежної віри у жертвність Христа.

Особливу увагу владика Григорій концентрував на Пресвятій Євхаристії. «Пресвята Євхаристія – джерело і вершина всього християнського життя. Усі інші таїнства, як і всі церковні служіння та діла апостольства, пов'язані з Євхаристією і до неї спрямовані...» (ККЦ, 1324). Єпископ Григорій, пропагував почитання Найсвятіших Тайн як основу християнського життя та засіб для освячення людських душ і осягнення Царства Небесного. Владика у своїх Пастирських листах завжди проводив чітку паралель між почитанням Серця Христового і почитанням Євхаристійного Ісуса. Оскільки Тайна Євхаристії є Тайною Любові, тому хто перебуваючи у великій злуці із набожеством до Найсвятішого Серця Христового, перебуває в любові до нас палаючого Божого Милосердя [4, с. 64]. Найсвятіша Євхаристія є винаходом Серця Христового. Живе Серце Господнє перебуває в Св. Причасті, тому найчастіше треба жертвувати Євхаристію як винагородження за всі образи, нанесені Серцю Христовому [4, с. 76].

Особливу увагу владика Григорій приділяв почитанню Євхаристії поза Літургією, а саме – адорації. Безперервна молитва перед Пресвятим Таїнством 24 години на добу існувала в Церкві принаймні у VI ст. Тоді її називали «безперервною хвалою» і практикували переважно у монастирях або релігійних громадах. Одне з таких найдавніших відомих місць – це собор в Луго (Іспанія), де безперервна молитва перед Ісусом у Євхаристії тривала понад тисячу років. У 1226 р. король Франції Людовік VIII запровадив вічне поклоніння у каплиці Святого Хреста в Авіньйоні на знак подяки за успішні зусилля покласти край альбігойській ересі, що відкидала, зокрема, реальну присутність Ісуса в Євхаристії. Мешканці Авіньйона безперервно молилися день і ніч у каплиці Святого Хреста

протягом наступних 500 років. Загального поширення ця практика набула у період між XV ст. та XVII ст. Серед відомих католиків XIX ст., які активно виступали за поклоніння Євхаристії поза месою, був святий Петро Юліан Еймар (1811–1869 рр.), якого іноді називають апостолом Євхаристії. Він обґрунтовував необхідність вічної адорації і заснував чернече згромадження, присвячене культу й апостольству Євхаристії. Таким чином, вічне поклоніння Пресвятим Дарам поширилося на парафії, каплиці й ораторії всього світу [5].

Однією із важливих літургійно-обрядових практик щодо євхаристійного культу є свято Євхаристії. Якщо Замойський Синод у 1720 р. лише підтвердив свято «Тіла Христового» («Божого Тіла») для ГКЦ, то Львівський провінційний Синод ГКЦ у 1891 р. включив свято «Пресвятої Євхаристії» до складу великих Господніх свят з 8-денним поспраденством і наказав його святкувати щорічно у четвер після Неділі всіх святих, але з огляду на робочий день, доручив переносити його на наступну неділю [6, с. 263].

Висновки. Підсумовуючи сказане, слід підкреслити, що в становленні літургійної ідентичності сучасного українського греко-католицизму надзвичайно важливу роль відіграли літургійні практики, які закріпились в ньому впродовж XX ст. і до розвитку яких безпосередньо активно долучився єпископ Станіславівської єпархії ГКЦ, блаженний священномученик Григорій Хомишин, котрий не лише своїм життям і діяльністю, але й своєю мученицькою смертю засвідчив вірність вселенсько-католицькій ідентичності українського греко-католицизму. Проаналізовані вище складові літургійної ідентичності українського греко-католицизму стали свідченням вселенського (католицького) характеру українського обряду. З огляду на укорінення в ньому упродовж попереднього століття важливих й типових національних елементів ці складові стали на сьогодні невід'ємною частиною помісно-партикулярної ідентичності українського обряду як української форми трансформації візантійського обряду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кияк С. Владика Григорій Хомишин і проблеми літургійної ідентичності українського греко-католицизму. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Богослов'я: Збірник наукових праць*. Івано-Франківськ: ІФБУ, 2017. Вип. 10–11. С. 103–112.
2. Молитвослов. Рим –Торонто., 1990. 1373 с.
3. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин: патріот, місіонер, мученик. Рим–Філадельфія, 1979. 366 с.
4. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин: патріот – місіонер – мученик. Львів: Видавництво ОО. Василіян «Місіонер», 1997. 414 с.
5. Як розвивався культ поклоніння Євхаристії поза Месою. URL: <https://credo.pro/2022/04/318321> (дата звернення: 16.04.2024).

400 *Збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції з міжнародною участю*
6. Сабат П. Почитання Пресвятої Євхаристії в УГКЦ. *Metron. Журнал з еkleзіології і церковного права*. 2015. № 12. С. 255–270.